គ្រួតស្រុកខ្មែរនៅឆ្នាំ១៨១៣នោះ គ្មាននរណាក្រៅពីរូបអាណាព្យាបាយប្រទេសកម្ពុជា ដែលស្ដេចយួនអណ្ណាមចាត់ជាតំណាង មកត្រួតខ្មែរនោះឡើយ ។

ដូច្នេះទោះនៅក្នុងសម័យណាក៏ដោយ កូសាំងស៊ីនឬកម្ពុជាក្រោម នៅជាដីរបស់ខ្មែរជានិច្ច ។ យើងមិនដែលឈប់ការប្រយុទ្ធដើម្បីទាមទារដណ្ដើមយកដីនេះម្ដងណាសោះទេ រហូតលុះត្រាតែបារាំងចូលមកធ្វើចៅហ្វាយរួមរបស់យួននិងខ្មែរ ហើយយកដីនោះធ្វើជាដីកម្មសិទ្ធិខ្លួនដោយខ្លួនឯង រួចធ្វើជាដីចំណុះ ទើបការត្រូវព្យួរសិន ។

បើទោះជានៅក្នុងកាន់កាប់នោះ បញ្ហា«កូសាំងស៊ីន»ហាក់ដូចជាបានដោះស្រាយជ្រះស្រឡះហើយ រវាងប្រទេសបារាំងនិងប្រទេសកម្ពុជា ហើយដូចគ្នានេះដែរ រវាងប្រទេសកម្ពុជានិងយួនអណ្ណាម ក៏យើងបានទាមទារសិទ្ធិជាម្ចាស់ដីជាច្រើនសារដោយកម្លាំងអាវុធ បន្ទាប់មកដោយកិច្ចចរចា (ខកចិត្ត) ជាមួយប្រទេសបារាំង ។ នៅពេលថ្មីៗនេះ គឺក្រោយពីសៀមដណ្ដើមយកខេត្តបាត់ដំបងនិងសៀមរាបក្នុងឆ្នាំ១៩៤១ គណរដ្ឋមន្ត្រីខ្មែរបានទៅស្រុកបារាំង ដើម្បីទាមទារ«កូសាំងស៊ីន» ប៉ុន្ដែត្រូវខកចិត្តទៀត ដោយសារតំណាងប្រទេសបារាំងនៅប្រទេសកម្ពុជារារាំង ។

⌘

⌘ ⌘

ជំពូក៤

ទល្ហិករណ៍ផ្នែកគតិយុត្ត

ចាប់ពីឆ្នាំ១៦២៣មក យួនអណ្ណាមផ្ដើមតាំងទីបន្តិចម្ដងៗលើដីប៉ែកខាងក្រោមរបស់យើង គឺកូសាំងស៊ីនឬកម្ពុជាក្រោមនេះឯង ។

តើការរុកទន្ទ្រានដណ្ដើមនេះអាចបង្កើតជាសិទ្ធិនៃអធិបតេយ្យភាព (droit de souveraineté) ដល់ប្រទេសអណ្ណាមឬទេ ?

ក្នុងរឿងនេះគេនឹងឆ្លើយថាទេ ! មួយរំពេច ។

ប្រទេសអណ្ណាមដែលទទួលសំណាងពីហេតុជាប្រវត្តិសាស្ត្រនានា ដូចដែលបានវែកញែករួចមកហើយ ឥតមានមូលដ្ឋានអ្វីមួយសំរាប់បញ្ជាក់ពីរបៀបលទ្ធកម្មទទួលសិទ្ធិ (Modes d'acquisition) (១) នៃអធិបតេយ្យភាព (ឬទទួលអធិបតេយ្យភាព) ដែលចែងនៅក្នុងនីតិអន្តរជាតិសាធារណៈទ្បើយគឺ ៖

១- <u>ការកាន់កាប់</u> ៖

ការកាន់កាប់ដើម្បីឲ្យបានជាសិទ្ធិអធិបតេយ្យភាពលើដែនដីណាមួយ ទោះបីជាសិទ្ធិនោះនៅជាសិទ្ធិអថាវរៈ (Précaire) គឺសិទ្ធិដែលគេអាចដកហូតវិញបានក្ដី និងនៅក្នុងការតវ៉ាក្ដី តំរូវឲ្យមានការចូលកាន់កាប់ (La prise en possession) នៃដីនោះ ដែលពុំមែនជាដីរបស់ជនឬប្រទេសណាមួយសោះ ឬរស់នៅដោយកុលសម្ព័ន្ធមនុស្សណាសោះ ហើយដែលម្ចាស់ដើម ឬជនព្រៃកុលសម្ព័ន្ធទាំងនោះលះបង់ចោលតាមកិច្ចសន្យា នូវសិទ្ធិអធិបតេយ្យភាពនោះ ទៅឲ្យបរទេសណាមួយ ដែលទទួលក្នុងនាមនៃស្ដេចរបស់ខ្លួន (២) ។

ករណីនេះឥតមានសោះចំពោះប្រទេសកម្ពុជា ។ យ៉ាងច្រើនណាស់វាមានត្រឹមតែ «សេចក្ដីអនុញ្ញាតឲ្យតាំងផ្ទះជំនួញ» តែប៉ុណ្ណោះ នៅក្នុងតំបន់ខ្លះ ដូចជានៅតំបន់ព្រៃនគរកាលពីឆ្នាំ១៦២៣ ។

២- <u>ការប្រគល់ធ្វើឡើងដោយសន្ធិសញ្ញា ឬអនុសញ្ញា</u> ៖

រវាងប្រទេសកម្ពុជានិងប្រទេសអណ្ណាម ពុំដែលមានកិច្ចជាផ្លូវទូត ឬអនុស-

---

(១) *សូមអញ្ជើញអាននីតិអន្តរជាតិសាធារណៈ:* International public *ស្ដីពី* Modes d'acquisition de souveraineté ។

(២) *អញ្ជើញអាននីតិអន្តរជាតិសាធារណៈ និងឥឡូវតាវខ្មែរ ។*

សញ្ញាណាមួយ ស្តីពីការប្រគល់ខេត្តទាំងឡាយនៅកូសាំងស៊ីន(កម្ពុជាក្រោម) ទៅឲ្យប្រទេសអណ្ណាមឡើយ ។

៣- <u>ចំបាំងដណ្តើម</u> ៖

និយាយពីចំបាំងដណ្តើមទៀត ក៏វារឹតតែគ្មានណាស់ទៅទៀត គ្រប់អន្តរាគមន៍ទ័ពរបស់ពួកយួនអណ្ណាមមកលើប្រទេសកម្ពុជា គឺសុទ្ធសឹងតែធ្វើឡើងដោយសេចក្តីសុំរបស់ស្តេចខ្មែរដែលបះបោរឡើង ប្រឆាំងនឹងស្តេចសោយរាជ្យ ដោយយកលេសថាខ្លួនជាអ្នកមានសិទ្ធិត្រូវគ្រងរាជ្យ ឬរបស់មេបះបោរណាមួយ ឬក៏ដើម្បីច្បាំងទប់ទល់ពួកសៀម ដូចដែលយើងបានឃើញនៅក្នុងឯកសារទាំងឡាយនៃពង្សាវតាខ្មែរ និងស្នាដៃរបស់អ្នកនិពន្ធបរទេសធំៗ ដូចជាលោលមូរ៉ា និងលោកអាដេម៉ារឡឺក្លែរ ។ល។

៤- <u>អាជ្ញាយុកាល ឬការផុតកំណត់ច្បាប់</u> ៖

បើទោះបីទ្រឹស្តីនៃអាជ្ញាយុកាល ឬការផុតកំណត់ច្បាប់ (prescription) (៣) ដើម្បីឲ្យបានជាម្ចាស់កម្មសិទ្ធិ ត្រូវបណ្តាអ្នកគតិយុត្តបដិសេធចោលហើយក្តី សព្វថ្ងៃនេះក៏គេមិនអាចយកការនេះធ្វើជាទល្ហិករណ៍ (ការសំអាង) បានឡើយ ដោយហេតុថាពេលនោះប្រទេសខ្មែរពុំអាចធ្វើអ្វីបានឡើយ ក្នុងសម័យកាលយុគវិបត្តិផ្ទៃក្នុង និងក្នុងសម័យឋិតក្រោមអាណាព្យាបាលរបស់បារាំង ។

គ្រប់តែពេល ស្តេចខ្មែរនានាបានបង្ហាញនូវសេចក្តីសំរេចចិត្តរបស់ព្រះអង្គ មិនបោះបង់ដីទាំងឡាយដែលយួនកាន់កាប់នោះ ដោយប្រើមធ្យោបាយស្នើការ និងការវាយដណ្តើមវិញ ។

ក- នៅឆ្នាំ១៦៨៥ ព្រះបាទអង្គតូ ទាមទារកោះក្របី និងមួយស៊ុយ ។

ខ- ឆ្នាំ១៦៥៣ ព្រះបាទអង្គច័ន្ទ បានទាមទារដីនេះជាថ្មីម្តងទៀត ។

គ- ឆ្នាំ១៨៥៨ ព្រះបាទអង្គឌួង បានរៀបចំទ័ពសម្ងាត់ទៅជួយទ័ពខ្មែរបះបោរនៅបាសាក់និងព្រះត្រពាំង ។ ការរៀបចំនេះត្រូវអាក់ដំណើរ ក្នុងពេលព្រះអង្គចូលសុវណ្ណកោដ្ឋ ។

ឃ- ខាងផ្នែកទាក់ទងពួកអឺរ៉ុប ព្រះបាទអង្គឌួងបានបញ្ជូនមន្ត្រីទូត ឬអ្នកតំណាងខ្មែរជាច្រើនលើកទៅកាន់ក្រុងសឹង្ហបុរី ដើម្បីសុំជំនួយពីប្រទេសបារាំង ។ បេសកកម្មទូតចុងក្រោយបំផុតបានធ្វើឡើងក្នុងឆ្នាំ១៨៥៨ ។

ង- ព្រះបាទនរោត្តម ក្នុងពេលយាងទៅក្រុងព្រៃនគរ ខែតុលា ឆ្នាំ១៨៦៨ ក្រោយពីបានចុះហត្ថលេខាលើសន្ធិសញ្ញាដាក់ប្រទេសកម្ពុជា ក្រោមអាណាព្យាបា

---

(៣) អញ្ជើញអានទ្រឹស្តីនៃអាជ្ញាយុកាលក្នុងនីតិបវេណីខ្មែរ និងទ្រឹស្តីនានារបស់អ្នកច្បាប់អន្តរជាតិចុះ ។

លបារាំង ។ ទ្រង់បានស្នើការដោយបង្ខិតបង្ខំយ៉ាងខ្លាំងចំពោះអាជ្ញាធរបារាំង សុំឲ្យខ្មែរចូលកាន់កាប់ខេត្តទាំងឡាយនៅកូសាំងស៊ីន ។

ច- នៅពេលថ្មីៗនេះទៀត ជាពិសេសចាប់តាំងពីមានរឿងវិវាទក្នុងរឿងខេត្តបាត់ដំបង សៀមរាប រដ្ឋាភិបាលខ្មែរបានបញ្ចេញជាច្រើនលើក នូវបំណងរបស់ខ្មែរទាមទារខេត្តទាំងឡាយនៅកូសាំងស៊ីន ។ សមាជិកខ្មែរនៃក្រុមប្រឹក្សាសហព័ន្ធឥណ្ឌូចិន (Conseil fédéral Indochinois) ក៏បានបញ្ចេញបំណងទាមទារនេះដែរ ។

ម៉្យាងទៀត បើសិនជាគេពិនិត្យសន្ធិសញ្ញាឆ្នាំ១៨៨៤ ដាក់ប្រទេសកម្ពុជាក្រោមអាណាព្យាបាលបារាំង ដែលបណ្តាលឲ្យប្រទេសកម្ពុជា «សង» (Aliéna) អធិបតេយ្យភាពខាងក្រៅរបស់ខ្លួន ជាផលប្រយោជន៍បារាំងអស់ទៅហើយនោះ គេនឹងយល់ថា ប្រទេសកម្ពុជាពុំអាចបញ្ចេញសេចក្តីសំរេចចិត្តចូលកាន់កាប់ដីបាត់បង់ទាំងឡាយនៅកូសាំងស៊ីន ក្រៅពីសេចក្តីស្នើការក្រៅផ្លូវការ និងដោយផ្ទាល់មាត់ទេ។

៥- <u>ការកំណត់ព្រំដែន</u> ៖

នៅមុនឆ្នាំ១៨៧០ ដែលជាកាលបរិច្ឆេទទីមួយនៃការកំណត់ព្រំដែន រវាងដែនដីកាន់កាប់ដោយប្រទេសបារាំងនិងប្រទេសកម្ពុជា វាពុំដែលមានការកំណត់ព្រំដែនរវាងដីកាន់កាប់ដោយប្រទេសអណ្ណាម និងព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាឡើយ ។

៦- <u>មជ្ឈត្តការ</u> (៨) ៖

ពុំមានអន្តរាគមន៍ប្រទេសណាមួយបានចូលមកជួយដោះស្រាយមុខការអធិបតេយ្យភាពរបស់បារាំង នៅលើដែនដីកូសាំងស៊ីនឡើយ ក្រៅអំពីចំបាំងក្រៅប្រទេស (campagne d'expédition) បារាំង-អេស្ប៉ាញញ៉ុកឆ្នាំ១៨៥៨-១៨៦២ និងសន្ធិសញ្ញាចុះថ្ងៃទី៥មិថុនា១៨៦២ បន្ទាប់មកទៀតសន្ធិសញ្ញាចុះថ្ងៃទី១៥មិនា១៨៧៤ និងទី៣០មិថុនា១៨៩៤ ។

៧- <u>ប្រជាសិទ្ធិ</u> ៖

របៀបធ្វើប្រជាសិទ្ធិ (សុំសេចក្តីសំរេចពីប្រជារាស្រ្ត) ត្រូវអនុវត្តជាលើកដំបូងនៅប្រទេសបារាំង ក្នុងសម័យបដិវត្តន៍បារាំង (ក្នុងករណីបញ្ចូលជាឧបសម្ព័ន្ធនូវដីអាវីញ៉ុង និង«កុមបាតឺ»វ៉ឺណេស្សាំង ឆ្នាំ១៧៩១) ។ ការធ្វើប្រជាសិទ្ធិនេះ តម្រូវឲ្យមានគោលការណ៍អធិបតេយ្យរបស់រាស្ត្រជាមុនសិន ។ ករណីនេះពុំអាចយកមកអនុវត្តនៅក្នុងទ្វីបអាស៊ីរបស់យើង ដែលធ្លន់ទៅដោយរបបផ្តាច់ការនោះបានឡើយ ។

---

(៨) *មជ្ឈត្តការ* Arbitrage *សូមពិគ្រោះជាមួយអ្នកយុទ្ធសាស្ត្រផងចុះ ។*

ការនេះបានសេចក្ដីថា ខ្មែរពេលនោះដែលមានភាគច្រើនលើសលុបត្រូវគេហៅឲ្យសំរេចការជ្រើសរើសរបស់ខ្លួននូវប្រទេសឯណាមួយដែលខ្លួនពេញចិត្តចំណុះនោះសោះឡើយ ។

តែទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏គេមិនត្រូវភ្លេចកត់ចំណាំថា នៅគ្រប់តែកាលសម័យដែលយួនបញ្ចូលជាឧបសម្ព័ន្ធ នូវខេត្តទាំងឡាយនៅកូសាំងស៊ីនខ្មែរ រាស្ត្រខ្មែរតែងតែបះបោរឡើងប្រឆាំងទល់នឹងការដណ្ដើមយកដោយកម្លាំងបាយ និងការគ្របសង្កត់នៃពួកអណ្ណាមជានិច្ច ។ ក្នុងរឿងនេះ គេគ្រាន់តែអានទំព័រខ្លះនៃប្រវត្តិសាស្ត្រ ក៏គ្រប់គ្រាន់ល្មមដឹងណាស់ទៅហើយ ។

«ឥឡូវនេះទៀត យើងត្រូវតែរំលឹកថា ខ្មែរនៅកូសាំងស៊ីន (កម្ពុជាក្រោម) ថ្វីបើខ្លួនមានចំនួនតិចជាងយួនក្ដី ក៏ឥតទាន់លែងទាមទារឲ្យចោរប្លន់នេះ ប្រគល់ដីនោះ (កូសាំងស៊ីន ទៅឲ្យមាតុប្រទេសរបស់ខ្លួន (កម្ពុជា) ឡើយ» ។

កត្តាចំនួនច្រើនលើសគេ (Supériorité numérique) ពុំអាចយកមកនិយាយបានទេ តាមផ្លូវច្បាប់ ដើម្បីនឹងចង្អុលថា មនុស្សច្រើននោះជាម្ចាស់រដ្ឋ ហើយមានអធិបតេយ្យភាពលើដីនោះ បើពុំនោះទេយើងត្រូវតែសន្និដ្ឋានថា ស្រុកលើកដែក (ខេត្តកណ្ដាល) និងពាមជរ (ខេត្តព្រៃវែង) ជាស្រុករបស់យួន ពីព្រោះនៅក្នុងស្រុកទាំង២នោះ យួនមានចំនួនច្រើនជាងខ្មែរ ។

«សិទ្ធិអធិបតេយ្យភាពនៃយួនអណ្ណាម លើដីកូសាំងស៊ីនរបស់ខ្មែរសព្វថ្ងៃដែលជាផលនៃវត្តមានរបស់យួនលើដីកូសាំងស៊ីន គឺជាសិទ្ធិអថាវរៈ ដែលអាចដកយកវិញបាន និងអាចតវ៉ាបាន កិច្ចផ្លូវទូតទាំងឡាយធ្វើឡើងជាមួយប្រទេសបារាំង ដើម្បីទទួលស្គាល់ដីនោះ (កូសាំងស៊ីនឬកម្ពុជាក្រោម) ថាជាដីរបស់បារាំងសុទ្ធតែប្រឡាក់ទៅដោយអនិត្យានុកូលភាពទាំងស្រុង» ។

ការកាន់កាប់របស់បារាំងនូវដីកូសាំងស៊ីនបច្ចុប្បន្ន (កម្ពុជាក្រោម) ត្រូវបានធ្វើឡើងជាពីរដំណាក់ការ ។

<u>ដំណាក់ការទី១</u>- ធ្វើឡើងដោយសង្គ្រាមដណ្ដើមដ៏ពិតប្រាកដមួយ អនុវត្តសមដៃគ្នាជាមួយប្រទេសអេស្ប៉ាញ នៅចន្លោះឆ្នាំ១៨៥៨ទៅ១៨៦២ គឺសង្គ្រាមដែលបានរំលត់អំណាចសច្ចាប័នរបស់ស្ដេចអណ្ណាម លើសញ្ញាសន្តិភាព ចុះថ្ងៃទី៥មិថុនា១៨៦២ ស៊ីញ៉េជាមួយប្រទេសបារាំងនិងប្រទេសអេស្ប៉ាញម្ខាង ហើយនិងប្រទេសអណ្ណាមម្ខាងទៀត ។ មាត្រា៣នៃសន្ធិសញ្ញានេះបានបញ្ជាក់ថា ៖

«ខេត្តបៀនហ្វា យ៉ាឌិន និងឌិនទួង (មីថរ) ទាំងមូល ព្រមទាំងកោះពូឡូកុងឌ័រ ត្រូវប្រគល់តាមសន្ធិសញ្ញានេះ ដោយចេញអធិបតេយ្យ ទៅឲ្យព្រះចៅអធិរាជបារាំង» ។